Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

School of Health Sciences Books

2009

þÿ Ÿ Å Ã ¯ ± º ± ¹ µ ½ - Á ³ µ ¹ ± ¹ Ä ¿ Å ˜ µ ¿
þÿ Ä ¿ ½ œ - ³ ± ½ ’ ± Ã ¯ » µ ¹ ¿ ½ . £ Å ¼ ² ¿
þÿ Ä · ½ ¹ Ã Ä ¿ Á ¹ º ¿ ´ ¿ ³ ¼ ± Ä ¹ º ® ½
þÿ ´ ¹ µ Á µ Í ½ · Ã ¹ ½ Ä · Â À µ Á ¯ ¿ Å Ã ¯ ±
þÿ µ ½ µ Á ³ µ ¹ Î ½ Ä ¿ Å ˜ µ ¿ Í ´ ¹ ´ ± Ã º ± » ¯
þÿ Ÿ Á ¸ ¿ ´ Ì ¾ ¿ Å • º º » · Ã ¯ ± Â

Martzelos, Georgios

þÿ . ¿ Å Á ½ ¬ Á ±

http://hdl.handle.net/11728/7420

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

LIBRARY
USE
ONLY

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΔΟΓΜΑΤΙΚΗΝ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

BX
4705
P37995
M37
2009
C.1

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. ΠΟΥΡΝΑΡΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

Α' ἔκδοση 1984
'Ανατύπωση: 2005, 2009

Copyright: Γεώργιος Μαρτζέλος - Παν. Σ. Πουρναρᾶς

ISBN: 960-242-069-3

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Σ. ΠΟΥΡΝΑΡΑ
Καστριτσίου 12 - 546 23 Θεσσαλονίκη
Τ.Θ. 112 20 - 546 26 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 270 941, Fax: 2310 228 922
e - mail: pournarasbooks@the.forthnet.gr

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελὶς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 9
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ 11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 13

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΟΥΣΙΑΣ

Α. ΤΟ ΔΥΝΑΤΟΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΟΥΣΙΑΣ

1. Ἡ εὐνομιανὴ ἀντίληψις περὶ γνώσεως τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ . . 27
2. Τὸ ἀκατάληπτον τῆς θείας οὐσίας κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον . . 39
3. Οὐσία καὶ ἀγέννητον τοῦ Θεοῦ 52

Β. ΤΑ ΥΠΟΣΤΑΤΙΚΑ ΙΔΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΝ ΑΥΤΩΝ

1. Ὁ τρόπος τῆς ὑπάρξεως τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων . . . 58
2. Τὸ ἀκατάληπτον τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων 66

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ο ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

Α. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

1. Ἡ εὐνομιανὴ ἀντίληψις περὶ διακρίσεως οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ 76
2. Ἡ σημασία τῆς διακρίσεως οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον 89

Β. ΕΝΟΤΗΣ ΚΑΙ ΤΡΙΑΔΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

1. Ἡ μία ἐνέργεια τῆς Ἁγίας Τριάδος 100
2. Τὸ ἰδιάζον ἔργον τῶν ὑποστάσεων τῆς Ἁγίας Τριάδος . . . 110
3. Τὸ πρόβλημα τῶν δύο δοξολογικῶν τύπων 119

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

Α. ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΚΑΙ ΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

1. Προϋποθέσεις γνώσεως τοῦ Θεοῦ 121
2. Ὁ χαρακτὴρ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ 126
   α. Ἡ διὰ τῶν ἐνεργειῶν θεολογικὴ μέθοδος τοῦ Εὐνομίου . . 126
   β. Ἡ σημασία τῆς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνώσεως τοῦ Θεοῦ . . . 130
   γ. Πίστις καὶ γνῶσις 138

Β. Η ΕΚ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΓΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

1. Ἡ πορεία τῆς γνώσεως τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων . . . 140
2. Ὁ τρόπος τῆς προοδευτικῆς γνώσεως τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων 142

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΟΥΣΙΑΣ - ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Α. ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

1. Ἡ περὶ ἐπινοίας καὶ καταγωγῆς τῶν ὀνομάτων ἀντίληψις τοῦ Εὐνομίου 149
2. Ἡ σημασία τῆς ἐπινοίας διὰ τὴν προέλευσιν τῶν θείων ὀνομάτων κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον 158

Β. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

1. Ὑποκείμενον καὶ γνωσιολογικὸς χαρακτὴρ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ 166
   α. Καταφατικὰ καὶ ἀποφατικὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ 166
   β. Ἡ ἁπλότης τῆς οὐσίας καὶ ἡ πολλαπλότης τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ 169
   γ. Τὸ «γεννητὸν» καὶ ἡ οὐσία τοῦ Υἱοῦ 175
2. Θεολογικαὶ συνέπειαι τῆς σημασίας τῶν θείων ὀνομάτων . . . 179
   α. Ἡ διὰ τῶν ὀνομάτων θεολογικὴ μέθοδος τῶν Εὐνομιανῶν καὶ τῶν Πνευματομάχων 179
   β. Ἡ διὰ τῶν ὀνομάτων θεολογικὴ μέθοδος τοῦ Μ. Βασιλείου 182

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 190
SUMMARY 195
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 199
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ 207

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἶναι ἱστορικῶς ἀναντίρρητον ὅτι ὀλίγοι ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας συνέβαλον τόσον ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ὀρθοδόξου δόγματος ὅσον ὁ Μέγας Βασίλειος. Δικαίως δὲ οὗτος ἀπετέλεσε προσφάτως ἀντικείμενον πολυπλεύρου ἐνδιαφέροντος καὶ ἐρεύνης ἐκ μέρους ὀρθοδόξων θεολόγων καὶ ἐρευνητῶν. Εἰδικώτερον μάλιστα ἡ συμβολή του εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος προσείλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον ὄχι μόνον ὀρθοδόξων ἀλλὰ καὶ ρωμαιοκαθολικῶν καὶ προτεσταντῶν θεολόγων.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ σημασία τῆς προβαλλομένης ὑπ' αὐτοῦ διακρίσεως μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἐμελετήθη μέχρι σήμερον συστηματικῶς καὶ εἰς βάθος. Τοῦτο δὲ εἶναι πράγματι τόσον ἀξιοπερίεργον ὅσον κεφαλαιώδη σπουδαιότητα ἔχει ἡ διάκρισις αὕτη διὰ τὴν ὅλην θεολογίαν του.

Ἰδιαιτέρως μάλιστα σήμερον ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως μιᾶς τοιαύτης μελέτης καθίσταται δι' ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους περισσότερον ἐπιτακτικὴ καὶ διὰ τοὺς ἑξῆς κυρίως λόγους: Ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων καὶ ἐρευνητῶν διὰ τὴν θεολογίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ καθιστᾷ σήμερον ἤδη ἀναγκαίαν τὴν ἱστορικοδογματικὴν διερεύνησιν τῆς περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰδικώτερον τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος προσέφερε τὴν βάσιν διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς ἐντὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, προκειμένου νὰ καταδειχθῇ οὕτως ἡ ὑπὸ ρωμαιοκαθολικῶν κυρίως θεολόγων διαμφισβητουμένη ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν διαχρονικὴ συνέχεια καὶ ἀρραγὴς ἑνότης τῆς Ὀρθοδόξου Πατερικῆς Παραδόσεως. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ συστηματικὴ διερεύνησις τῆς περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας τοῦ Μ. Βασιλείου καθίσταται σήμερον ἀναγκαία διὰ τὴν Ὀρθόδοξον θεολογίαν καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι εἰς τὸν διεθνῆ ἐπιστημονικὸν θεολογικὸν χῶρον ἐπικρατοῦν ἐσφαλμέναι ἀπόψεις ὡς πρὸς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὴν διάκρισιν οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, προερχόμεναι κυρίως ἐκ μέρους ρωμαιοκαθολικῶν καὶ προτεσταντῶν ἐρευνητῶν καὶ υἱοθετούμεναι ἐνίοτε ὑπὸ ἡμετέρων.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ μετὰ χεῖρας μελέτη ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσῃ κατὰ ἱστορικοδογματικὸν καὶ συστηματικὸν τρόπον τὴν περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν τοῦ Μ. Βασιλείου, ἔχουσα ὡς σκοπὸν ἀφ' ἑνὸς νὰ προ-

βάλῃ τὴν καθοριστικὴν σπουδαιότητά της διὰ τὴν θεολογίαν του καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη δὲν ἀποτελεῖ μεταγενεστέραν ἐπινόησιν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, ἀλλ' εἶναι ἀρχέγονος βιβλικὴ καὶ πατερικὴ διδασκαλία τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, διαμορφωθεῖσα μάλιστα πλήρως ἐξ ἐπόψεως ὀντολογικῆς καὶ γνωσιολογικῆς ἤδη κατὰ τὸν δ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Κατὰ τὴν παροῦσαν δὲ δευτέραν ἔκδοσιν τῆς μελέτης ταύτης κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ἀναπτυχθοῦν ἔτι περισσότερον ὡρισμένα βασικὰ σημεῖα αὐτῆς διὰ τῆς προσθήκης καὶ νέων στοιχείων, τὰ ὁποῖα πιστεύομεν ὅτι συμβάλλουν εἰς τὴν βαθυτέραν διερεύνησιν καὶ τὴν ἀρτιωτέραν παρουσίασιν τοῦ ὅλου θέματος.

Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὸν καθηγητὴν κ. Νικόλαον Ματσούκαν, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν πολυτίμων ὑποδείξεών του μὲ ἐβοήθησε τόσον κατὰ τὴν πρώτην ὅσον καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν τῆς μελέτης ταύτης.

Τέλος, πρὸς πάντας τοὺς καθηγητὰς καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου, οἱ ὁποῖοι ἐνέκριναν ὁμοφώνως τὴν δημοσίευσιν τῆς παρούσης μελέτης ὡς παραρτήματος τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐκφράζω τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας.

Θεσσαλονίκη, 1 Ἰανουαρίου 1984

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ